

ATTILA İLHAN'IN SOKAKTAKİ ADAM ROMANI ÜZERİNE GÖSTERGEBİLİMSEL BİR İNCELEME

A Semiotic Study on Atilla İlhan's 'Sokaktaki Adam' Novel

Семиологический подход к роману Атилла Ильхан 'Sokaktaki Adam'

Bahar ERİŞ KARAĞLAN*

Gazi Türkiyat, Güz 2013/13: 187-206

Özet: Göstergebilimsel yöntem metnin dışında bir şey söylemez, okuyucunun ya da eleştirmenin belli temelleri olan bir yöntemle metne yaklaşmasını sağlar. A. J. Greimas ve Paris Göstergebilim Okulu tarafından bir yöntem olarak geliştirilen çözümleme yöntemine göre "Sokaktaki Adam" romanı anlatı düzeyi, söylem düzeyi ve anlamsal-mantıksal düzey olmak üzere üç aşamada incelenmiştir. Anlatı düzeyinde romanın kesitleri belirlenmiştir. Söylem düzeyinde, A. J. Greimas'ın 'oyunculasma' ile ilgili çözümleme yöntemine göre kişiler ele alınmış ve zamansallaşma bölümünde, hikâye zamanı, hikâyenin dilbilgisel zamanı, anlatı zamanı, romandaki zaman sapmaları 'düzen, süre, sıklık' başlıkları altında incelenmiştir. Uzamsallaşma bölümünde mekânlar açık, kapalı olmalarına göre ve çağrışımlı (stimulus monde sensible), çağrışsız (stimulus non associes) olmalarına göre incelenmiştir. İzleksel rollerde semem'ler ele alınmış, romanın bakış açısı en fazla kullanılan şahsın yüzdesi belirlenerek sonuca varılmıştır. Anlamsal mantıksal düzey ise A. J. Greimas'ın göstergebilimsel dörtgeniyle çözümlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Gösterge, göstergebilim, göstergebilimsel çözümleme yöntemi, Atilla İlhan, 'Sokaktaki Adam'

Abstract: Semiotic method do not tell us anything except that the text does, it provides both critic and reader to approach with a method with specific basics. According to an analysis method which has been developed by A. J. Greimas and Paris Semiotic School, the novel 'Sokaktaki Adam' has been studied in narrative grade, discourse grade and semantic-logical grade. In narrative grade, sections of novel is determined. In discourse grade, characters related with A. J. Greimas's "becoming a performer" about analysis method has been handled. Temporality part has been examined in the topics which are story time, story's grammatical time, narrative time, deviation times in novel, layout, period, frequency. In the spatiolation part, spaces are examined in associative (stimulus monde sensible) or not (stimulus non associes) and open or close. Semems have been studied in thematic roles and point of view of the novel has been reasoned with rating of mostly used persone-lending. Finally, semantic logical grade has been resolved with A. J. Greimas's semiotic square.

Key words: Sign, semiotics, semiotic analysis, Atilla İlhan, 'Sokaktaki Adam'.

Аннотация: Семиотический метод не выходя за рамки текста позволяет читателю или же критику сделать подход к тексту путём фундаментальных данных. Роман «Встречный» рассматривается в трёх уровнях: 1. поверхностный уровень «предметной манифестации» (уровень объяснения), 2. уровень «антропоморфных действий»; (уровень описания), 3. уровень «понятийных операций» (логичный и нелогичный уровень мышления). На первом уровне определены разделы романа. На уровне описания, действующие лица анализируются по актантной теории А. Ж. Греймаса. Раздел времени анализируется под несколькими подразделами: время рассказа, лингвистическое время, время описания, временные уклонения в романе "порядок, промежуток, частота". В разделе "протекания"

* Arş.Gör., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. bahareris@comu.edu.tr

местоположения анализируются по открытости или закрытости и по существованию стимула (*stimulus monde sensible, stimulus non associes*). Чувства рассматриваются как тематический актант. Вывод романа определен по действующему лицу который изменяется героем романа. Уровень «понятийных операций» рассмотрен путем семиотического квадрата А. Ж. Греймаса.

Ключевые слова: Знак, семиотика, семиотический метод, Атилла Илхан, 'Сокактаки Адам'

Yirminci yüzyılın toplumcu-gerçekçi yazarlarından biri olan Attila İlhan'ın romanları "birkaç türlü okunabilen" romanlardır. (Çelik 2007: 239) "Sokaktaki Adam" da batılı, çağdaş düşünceli bir aydının kendini toplumcu olarak görenlere eleştirisine, Türk toplumu içerisinde kendini nasıl yalnız hissettiğine, bir yandan da bir aşk hikâyesine ya da bir serseri takımının hayatına şahit oluruz. Bir eserin birkaç türlü okunabilmesi, bir bütünü anlamlandırılması işi olan göstergebilim, bu noktada romanımızı inceleme konusunda karşımıza bir yöntem olarak çıkmaktadır.

Çalışmamıza öncelikle göstergenin ne olduğuyla başlayacağız, ardından göstergebilimin neyle uğraştığı ve kuramlarının neler olduğu ve çözümleme yöntemleri üzerinde durup incelememize geçeceğiz.

Gösterge, İşaret (İng. Sign, Fr. Signe) "kendisinden başka bir şeyin yerini tutan anlamlı birim." (Dervişcemaloğlu 2005)

İnsanların birbirleriyle anlaşmak için kullandıkları doğal diller (sözelimi Türkçe), davranışlar, çeşitli jestler (el- kol- baş hareketleri), sağır – dilsiz alfabeti, görüntüler, trafik işaretleri, bir kent in uzamsal düzenlenişi, bir müzik yapıtı, bir resim, bir tiyatro gösterisi, bir film, reklam afişleri, moda, yazımsal yapıtlar, çeşitli bilim dilleri, tutkuların düzeni, bir ülkedeki ulaşım yollarının yapısı, bir mimarlık düzenlemesi, kısacası bildirişim amacı taşıyan taşımın taşımın her anlamlı bütün çeşitli birimlerden oluşan bir dizgedir. Gerçekleşme düzlemleri değişik olan bu dizgelerin birimleri de genelde gösterge olarak adlandırılır (Özgür 2006: 5).

Göstergebilim (semiotics, semiology)¹, en genel ve en bilinen tanımıyla göstergeleri ve gösterge dizgelerini inceleyen bilimdir. Göstergebilim bu dizgeleri dört şekilde inceler: Özel bir gösterge türü olarak göstergeleri araştırır, göstergelerin anlamını araştırır, göstergelerin kullanımı üzerinde odaklanır, göstergelerin etkileri üzerinde odaklanır (Dervişcemaloğlu 2005: 10).

¹ Semiology ve semiotics terimleri aynı alanı kapsamaktadır; ancak Avrupalılar daha çok semiology'yi, Anglosaksonlar ise semiotics'i tercih etmektedir. 1970'li yıllardan beri Avrupalıların da semiotics terimini kullanmaya başladığı görülmektedir. Fransızcada semiologie ve semiotique terimleriyle karşılanan kuramsal açıdan farklı iki etkinlik alanının Türkçede bir tek terim altında birleştirilmesi böyle bir sorun yaratmaktadır. Günümüzde doğrudan doğruya bildirişim amacıyla yaratılmış dizgelerdeki göstergeleri yine bildirişim sürecindeki işlevleri açısından araştıran ve dilbilimin betimleme yöntemini kullanan etkinlik alanıyla semiyoloji, bir dizge içindeki anlamların oluşumunu, üretiliş biçimini yeniden yapılandırın ve bu amaçla kendine özgü bir kuram geliştiren etkinlik alanı semiyotik' olarak da tanımlanır. (Dervişcemaloğlu 2005:10)

Bizim burada üzerinde duracağımız yazınsal ya da edebi göstergebilimdir. Bu alanda göstergebilim dili çözmeye çalışır ve metnin anlamını açıklar. Çünkü anlam dilde ifade edilen bir şey değildir dil tarafından üretilir.

Gösterge ve göstergebilimin ne olduğu konusunda birbiriyle bağlantılı fikirlerin, uygulamada nasıl farklılıklar meydana getirdiği Platon'dan beri izlenebilmektedir.

Göstergeler kuramının kaynakları olarak sayabileceğimiz aşağıdaki çalışmalarda 'genel göstergeler kuramı' oluşturulmaya çalışılmadığı, bir dil felsefesi geliştirmeye çalışıldığı görülmüştür (Özgür 2006: 70).

Platon'a göre kelimeler objektif ve evrenseldir, bir şeye hangi ismi verirseniz verin doğrudur. Aristo ve Augustine dilsel göstergenin bir araç olduğunu söyler. Ortaçağlarda Roger Bacon "De Signis" adlı eserinde üçlü göstergebilimsel bir model bize sunar: Gösterge (sign), göstergenin gönderimi (reference), ve yorumlayan kişi (human interpreter). John Locke "An Essay Concerning Human Understanding" isimli çalışmasında semiotike (göstergeler öğretisi) terimini kullanır bilimin üç temel alanından biri olması gerektiğini öne sürer. Daha sonra Jean Henry Lambert de "Neves Arganon (yeni organon)" adlı eserinde düşünce ve nesnelerin gösterilmesi konusu için 'semiotic' bölümüne yer ayırır. Locke ve Lambert'in etkisiyle 19. yy.da gösterge konusu yine gündeme gelir ve Polonyalı Joseph Marie Hoene-Wronski'nin "Dil Felsefesi" çalışması, Bernhart Bolzano'nun "Bilim Öğretisi" çalışması dilsel göstergelerle ilgili bilgiler içerir (Dervişcemaloğlu 2005: 146).

Bu çalışmalarla Göstergebilimin temelleri atıldıktan sonra bu kuramı geliştiren göstergebilimin kuramcılarında biri ABD'li Charles Sanders Pierce; diğeri Avrupalı Ferdinand De Saussure'dir.

Charles Sanders Pierce Semiotic (Göstergelerin Biçimsel Öğretisi) terimini kullanır. Göstergelerin mantıksal işlevi üzerinde durur. Göstergeyi üçe ayırır. Bu göstergeler de kendi içerisinde bazı bölümlere ayrılır (Özgür 2006: 15).

Gösterge (representatum):1. Yalın bir nitelik 2. Gerçek bir varlık 3. Genel bir kural	Nesne (object): 1. Görüntüsel (ikon) 2. Belirti (indeks), 3. Simge
	Yorumlayan (interpretant): 1. Terim 2. Önerme 3. Kanıt
	Gösterge aracı (sign vehicle)

Ferdinand de Saussure göstergelerin (semiologie) toplumsal işlevi üzerinde durur. Göstergeyi ikiye ayırır ve anlam öğeleri şöyledir (Özgür 2006: 15).

Gösterge	Gösteren (signifiant), fiziksel varlık	Anlamlandırma	Gönderge (dışsal gerçeklik)
	Gösterilen (signifie), zihinsel kavram		

Saussure göstergeleri düzenleyen iki yol belirlemiştir: "biri paradigma, diğeri dizimdir." Dilsel açıdan örnekle açıklayacak olursak paradigma, söz dağarcığı; dizim

ise bu söz dağarcıklarının seçilmesi ve bir diziye geçirilmesidir. Bu iki bakış açısındaki ortaklık şöyledir: Pierce'deki 'gösterge aracı' Saussure'deki 'gösteren'e, Pierce'deki 'yorumlayan' Saussure'deki 'gösterilen'e karşılık gelir.

Pierce'in takipçisi olarak Charles Williams Morris göstergebilimi Davranışçılık'a uyarlamış ve göstergebilimi üçe ayırmıştır (Özgür 2006: 15).

Göstergebilim	Edim bilim (konuşan özne – göstergeler arası bağlantı)
	Anlambilim (gösterge ve gösterilen arasındaki bağlantı)
	Sözdizimi (göstergelerin kendi aralarındaki bağlantı)

Louis Hjelmslev Saussure'nin görüşünü soyut, mantıksal bir zemine oturtmuş dilbilimin anlatım ve içerik gibi terimlerinin göstergebilime taşımıştır. Saussure'deki 'gösterge'yi Hjelmslev şu şekilde tasnif etmiştir (İşeri 2008: 120).

Gösterge	Anlatım: 1. biçem (yazı) 2. töz (ses)
	İçerik 1. biçem (tözün somutlaştırılması) 2. töz (yer zaman, konu...)

M. Floch anlatım ve içerik bölümlerini de ikiye ayırmış ve anlatım düzlemini "derin düzey, yüzeysel düzey" olarak bölümlemiştir. Anlatım düzlemini ses birim (derin düzey) ve ses birimcikler (yüzeysel düzey), içerik düzlemini 'derin düzey (gösterge birim), yüzeysel düzey (gösterge birimcikler) oluşturmaktadır. Bunlara bir de 'belirim düzeyi'ni (sözlük birimler) eklemiştir. Roland Barthes ise bu iki ekolün dışında anlam taşıyan bütün olgularla uğraşmıştır. İlla bir göstergenin bildirişim aracı olması gerektiğini vurgulamıştır (İşeri 2008: 120).

Aşağıdaki incelememizde de kullandığımız bu kuram göstergenin anlam yönüyle ilgilidir. Bernard Pottier, işaretin anlam yönüyle uğraşmıştır. 'Göstergeye 'semem' demiş hususi semlere 'semantem' ve umumi semlere 'classeme' ve yan anlam semlerine 'virtuem adını vermiştir. (Filizok 2011)

Semem	Hususi Sem (Semantem)	Umumi Sem (Classeme)
	Yan Anlam (Virtuem)	

Gösterge'nin ne olduğuyla ilgili bu kuramların yanı sıra göstergebilim bir çözümlene yöntemi olarak A. J. Greimas ve Paris Göstergebilim Okulu tarafından bir yöntem olarak geliştirilmiştir (Uçan 2003: 29).

Göstergebilimsel Çözümleme	Anlatı düzeyi
	Söylem ² düzeyi
	Anlamsal-mantıksal düzey

Anlatı Düzeyi

Anlatı kesitlere ayrılır. “Yeni bir eylem, paragraf ayrımı, cümle bölümlenmesi, zaman, yer belirtkeleri, anlam birliği oluşturan sözce parçası, anlam kavşakları” birer kesittir. (Uçan 2003: 30) Her kesitin bir izlencesi bulunur. Anlatı izlencesi dörde ayrılır: Eyletim (manipulation), eyletici özne metindeki öznenin bir şey yapmasını ister veya emreder, ‘edinç (competence) edimin gerçekleşmesi için gerekli şartlardır.’ Bir adamı öldürecekse silah edinir, edim (performance) öznenin eylemini gerçekleştirdiği evredir, tanınma ve yaptırım (sanction) özne isteğini elde ettiyse ödüllendirilir, elde edemediyse cezalandırılır. (Uçan 2003: 31)

Eyleyenlerin eylemleri: Gönderici, nesne, alıcı, özne, yardım edici, engelleyicidir.

A. J. Greimas’a göre eyleyenleri gerçekleştiren ‘oyuncudur’. Bir eyleyen birden fazla oyuncu tarafından gerçekleştirildiği gibi bir oyuncu da birden çok eyleyeni gerçekleştirebilir. Temel sözce en az iki eyleyen arasından doğar: durum sözcüğü, edim sözcüğü. Durum sözcüğü Ö/N arasındaki ilişkiyi gösterir. Özne nesneden ayrışıkça (ÖUN), özne nesneye bağlaşıksa (ÖnN). Edim sözcüğü ise bir durum sözcüğünü bir başka durum sözcüğüne dönüştürür. (İşeri 2008: 124)

$$A\dot{I}=[\dot{O}1\rightarrow(\dot{O}2UN)\rightarrow(\dot{O}2nN)]^3$$

Söylem Düzeyi

Bu bölümde uzamsallaşma (yer), zamansallaşma (zaman), oyunculaşma (kişiler), bakış açısı, İzleksel roller⁴ (İşeri 2008: 131) gibi öğeler incelenir. Ayrıca eserin dili nasıl, dilbilgisel olarak hangi zamanlar kullanılmış, kişilerin birbirlerine olan tavırları devam ediyor mu, söylemdeki bakış açısı nedir gibi soruların cevaplarını bu safhada arıyoruz.

Anlamsal/Mantıksal Düzey

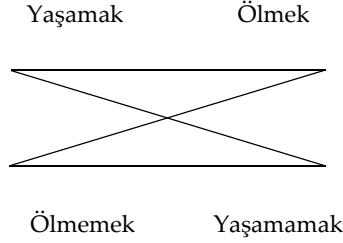
En derin ve en soyut anlamlandırma A.J.Greimas’ın göstergebilimsel dörtgeniyle çözümlenir. (Uçan 2003: 32) Bu karşıtlıklar belirlenerek oluşturulan durumsal dörtgendir. Bütün olanlar yaşamak ve ölmek arasındadır.

² Discourse (söylem) sem: Sözce, bir ya da birden çok tümceden oluşan, başı ve sonu olan bildiri, tümce sınırlarını aşan tümceler birbirlerine bağlanması açısından ele alınan sözce. Bir göstergeler dizgesi olan dilin birey tarafından kullanılması, bireyin bunu kendine mal etmesi. Söylemde belli bir öznenin varlığı söz konusudur. (Dervişcemaloğlu 2005)

³ Aİ=Anlatı İzlencesi, U= Özne değer nesnesinden ayrı, n= Özne değer nesnesiyle birlikte ya da sahip,

()= Durum sözcüğü, []=Edim sözcüğü, →= Dönüşüm

⁴ Söylemin temasıdır.

Bu bilgiler ışığında biz de aşağıdaki incelememizde Greimas'ın çözümleme yöntemini kullanıp bunlara Pierce ve Pottier'in gösterge ile ilgili görüşlerini de ekleyip bir inceleme modeli oluşturmaya çalıştık. Chomsky'nin görüşü olan derin yapı ve yüzey yapı karşıtlığından yola çıkarak incelememizi yüzeyden derine doğru yaparak anlamı ortaya çıkarmaya çalıştık.

I. Yüzey Yapı

I.A. Anlatı Düzeyi

I.A.1.Eyletim (Manipulation) ve Edinç (Competence)

1. Kesit: Yakup

Hasan'ın Yakup'u kaçakçılık yapmaya teşvik etmesi.

Gemiye kaçak malların Ermeni bir satıcıdan temin edilip yüklenmesi.

Yola çıkılması.

Ö1 = Hasan

Ö2 = Yakup

$$A\dot{I} = (\dot{O}1) \rightarrow (\dot{O}2rN1)$$

N1 = Gemideki kaçak mallardan elde edilecek para.

Yardımcı = Ermeni = Gemiye yüklenen kaçak malları temin eden kişi.

Engelleyici = Zabit, polis, gümrükçüler.

I. A. 2. Edim (Performance)

2. Kesit: Hasan

Hasan ve Yakup'un bulunduğu geminin polisler tarafından kontrol edilmesi.

Gemide bir şey bulunamaması.

Geminin İstanbul'a varışı.

$$A\dot{I} = (\dot{O}1UN2)$$

N2 = Hasan'ın nasıl olduğunu bilemediği fakat aradığı bir yaşam.

Yardımcı = Rose-Marie, Apostol

Engelleyici = Zabit, polis, gümrükçüler

3. Kesit: Sokaktaki Adam = Vatandaş

Sokaktaki Adam'ın yaşam için neler yaptığı.

Sokaktaki Adam'ın 'herkes' olduğunu söylemesi.

Kendisi için bir şeyler yapanların aslında yararlı bir şey yapmadığı.

Ö3 = Sokaktaki Adam

N3 = İnsanca yaşamak

$$A\dot{I} = (\ddot{O}3UN3)$$

Engelleyici = Sokaktaki Adam'ın adına konuşanlar, büyük şeyler vadedenler.

4. Kesit: Yakup

Hasan ve Yakup'un İstanbul'a ulaştıktan sonra kaçak malları alacak Nubar'a ulaşmaya çalışması.

Nubar'a ulaşamaması.

Leon'un Hasan tarafından aranması fakat Leon tarafından bilerek tanınmaması.

Yakup'un, Nubar'ın Kapalı Çarşıdaki kürkçü dükkânına gitmesi.

Nubar'ın tevkif edildiğini öğrenmesi ve hayal kırıklığına uğraması.

$$A\dot{I} = [(\ddot{O}1 \rightarrow (\ddot{O}2rN1) \rightarrow (\ddot{O}2UN1)]$$

$$A\dot{I} = (\ddot{O}1UN1)$$

Engelleyici = Nubar, Leon

Yardımcı = Triyandafilos Ahmet

5. Kesit: Hasan

Hasan'ı Triyandafilos Ahmet'in gelip bulması ve Nubar'ın tevkif edildiğini söyleyip kaçak mallar için Leon yerine kendisiyle anlaşılmasını istemesi.

Hasan'ın Triyandafilos Ahmet'in teklifini kabul etmeyip aksi bir durumda polise şikâyet edeceğini söylemesi.

Triyandafilos Ahmet'in bu konuyu düşünceğini söyleyip ayrılması.

Triyandafilos Ahmet'le Hasan'ın tekrar buluşup anlaşması.

$$A\dot{I} = (\ddot{O}1UN1)$$

Engelleyici = Nubar, Leon

$$A\dot{I} = (\ddot{O}1UN2)$$

Ö4 = Nubar N4 = Gemicilerin getirdiği kaçak malları almak.

Ö5 = Triyandafilos Ahmet N5 = para Ö6 = Leon N6 = para, N6a = Leon için Filistin'e gitmek.

$$A\dot{I} = (\ddot{O}4UN4)$$

$$A\dot{I} = [(\ddot{O}6 \rightarrow (\ddot{O}5rN5) \rightarrow (\ddot{O}5UN5)]$$

Engelleyici = Hasan, Nubar

6. Kesit: Sokaktaki Adam

Sokaktaki Adam'ın bütün çalışan insanlarla kendini 'bir' tutması ve ne yaparlarsa yapsınlar mutsuz olduklarını anlatması.

$$A\dot{I} = (\ddot{O}3UN3)$$

Engelleyici = 'Başımızdaki büyük adamlar' sokaktaki adamın deyimiyle.

7. Kesit: Triyandafilos Ahmet

Triyandafilos Ahmet'in kendini tanıtması.

Triyandafilos lakabının bir polis tarafından 'derini tuzlatacaksın' denilerek verildiğini anlatması.

Para için her şeyi yapabileceğini söylemesi.

Leon'un sevgilisi hayat kadını olan Meryem'i ve Meryem'i hayat kadını olarak yetiştiren Ruhsar'ı tanıtması.

Meryem'le kürkleri saklaması konusunda anlaşması.

Gece Balğa çıkan kalabalığın arasında, kaçak malların gemiden Adem tarafından alınmasını Triyandafilos Ahmet'in sağlaması.

$$A\dot{I} = [(\ddot{O}1 \rightarrow (\ddot{O}2rN1) \rightarrow (\ddot{O}2UN1) \rightarrow (\ddot{O}2rN1)]$$

$$A\dot{I} = [\ddot{O}6 \rightarrow (\ddot{O}5nN5) \rightarrow (\ddot{O}5UN5) \rightarrow (\ddot{O}5nN5)]$$

Yardımcı = Triyandafilos Ahmet, Adem, Meryem, Leon

8. Kesit: Hasan

Triyandafilos Ahmet'in ve Meryem'in Leon'un paylarını almaları.

Triyandafilos Ahmet'in Hasan'a kaçak malların parasını Meryem'den almasını söylemesi.

Hasan'ın Meryem'in evine gitmesi Meryem'i bayağı bulması ve parasını alması.

Hasan'ın bir kahvede otururken tekrar Meryem'e gitmek için onu araması

Ö7 = Meryem

$$A\dot{I} = [\ddot{O}4 \rightarrow (\ddot{O}7UN4) \rightarrow (\ddot{O}7nN4)]$$

$$A\dot{I} = (\ddot{O}5nN4)$$

$$A\dot{I} = (\ddot{O}4nN4)$$

$$A\dot{I} = (\ddot{O}1nN1)$$

$$A\dot{I} = (\ddot{O}2nN1)$$

9. Kesit: Sokaktaki Adam

Sokaktaki Adam yine meslek gruplarını sayması ve yine o işi yapanlarla aynı olduğunu söylemesi.

Eski zamanların şimdikinden iyi olduğuna ve şimdinin eskiden daha iyi olduğuna inanmaması.

$$A\dot{I} = (\ddot{O}3UN3)$$

10. Kesit: Meryem

Meryem'in kendi kendine konuşarak hayat kadını olmayanların istediklerini yapamadıklarını söylemesi.

Ruhsar isimli hayat kadınının hayatındaki yeri ve bir mühendis tarafından öldürülmesi.

Meryem ve Hasan'ın Ordorado isimli eğlence mekânına gitmesi.

Meryem'in arkadaşı Selami'nin Hasan'a Ayhan'dan bahsetmesi.

N7 = Ahlak ve toplum kurallarının dışına çıkarak iyi bir yaşama isteği.

Ö8 = Hrisula

$$A\dot{I} = [(\ddot{O}7UN7) \rightarrow (\ddot{O}7nN7)]$$

$$A\dot{I} = [(\ddot{O}8UN7) \rightarrow (\ddot{O}8nN7)]$$

11. Kesit: Yakup

Yakup'un gemide durmayıp İstanbul'da gezmesi yüzünden geminin kaptanından azar işitmesi.

Yakup'un Beşiktaş-Fenerbahçe karşılaşmasına gidip sonra Meryem'den kaçak malların parasını almaya giden Hasan'ı bir kahvede beklemesi.

Paraları gemide bölüşmeleri.

Hasan, Adil ve Yakup'un Apostol'un meyhanesine gitmeleri.

Hasan'ın onları bırakıp oradan ayrılması ve sonra yine onların yanına dönmesi sinirli olması ve ne olduğunu tam açıklamadan oradan ayrılması.

$$A\dot{I} = [(\ddot{O}1 \rightarrow (\ddot{O}2nN1) \rightarrow (\ddot{O}2UN1) \rightarrow (\ddot{O}2nN1)]$$

12. Kesit: Hasan

Hasan'ın içinde bulunduğu durumu Meryem'in evinde sorgulaması, ahlak üzerinde düşünmesi.

Hrisula ve Meryem'in ahlaksız hareketlerine tepki vermesi fakat yine de onların yanında durması.

Leon'un Hrisula Meryem ve Hasan'ı yemeğe götürmek istemesi Hasan'ın istemeden gitmesi.

Yemek yerlerken Telaviv'deki bir arkadaşını hatırlaması onun şimdi bir onbaşı olduğunu söylemesi.

Leon'un Bir Musevi devleti kuruldu diye Filistin'e gitmek istemesi.

Yemekten dönüşte Hasan'ın yolda inmesi.

$A\dot{I} = (\ddot{O}1UN2)$

$A\dot{I} = (\ddot{O}7nN7)$

$A\dot{I} = (\ddot{O}8nN7)$

13. Kesit: Sokaktaki Adam

Sokaktaki Adam'ın yine meslek gruplarını sayması ve yine o işi yapanlarla aynı olduğunu söylemesi.

Sanatçı ve politikacıların başına üşüştüğünden yakınması ve onlarsız sanat ve politika olduğunu söylemesi.

İnsanın yüzyıllardır aynı şeyleri yaşadığını düşünmesi.

$A\dot{I} = (\ddot{O}3UN3)$

14. Kesit: Leon

Leon'un kendini tanıtmaması.

Filistin'deki Bünyamin isimli arkadaşının Filistin'e gelmesi için ona bir sürü güzel sebep sunması.

Leon'un Filistin'e gitmek için alacağı pasaportu Hasan ve vergi borcunun engellediğini söylemesi.

Bu kürk kaçakçılığı işine Şevket Nuri'nin onu teşvik ettiğini söylemesi ve Filistin'e gidince bunların hiçbirini yapmak istemediğini söylemesi.

Triyandafilos Ahmet'in İtalyanlar için casusluk ettiğini söylemesi

Gönderici = Ö10 = Şevket Nuri

Gönderici = Ö9 = Bünyamin

Alıcı = Ö6 = Leon

$A\dot{I} = [(\ddot{O}9 \rightarrow (\ddot{O}6UN6a^5))]$

$A\dot{I} = [(\ddot{O}10 \rightarrow (\ddot{O}6nN6))]$

Engelleyiciler: Hasan, vergi borcu, Serkis, polis

Yardımcılar: Şevket Nuri, Şeref Bey (maliye borcunu ayarlayacak), Ekrem (pasaportçu)

15. Kesit: Hasan

Hasan'ın bir yerde oturup gazoz içmesi ve oradaki garsonla kendisinin gemideki garsonluğunu 'bir' sayması.

Meryem'in kendi istekleri için erkekleri kullandığını düşünmesi.

Meryem'le sinemada kavga edip o bulunduğu yere gelmesi.

Hasan'ın sinemayı saçma bulması.

Meryem'in telefonla Hasan'ı bulması ve sarhoş bir şekilde Hasan'ın Meryem'in evine gitmesi.

Meryem'in onun her söylediğine 'saçma' diyerek cevap vermesine tepkisi.

Meryem'in Ayhan'dan bahsetmesi ve çıldırması.

$A\dot{I} = (\ddot{O}1UN2)$

$A\dot{I} = (\ddot{O}7nN7)$

5 Leon'un iki değer nesnesi vardır: N6a=Filistin'e gitmek istemesi, N6=Para.

16. Kesit: Yakup

Yakup, Selim ve telsizcinin dışarıya çıkması ve tavukçuluk, telsizcilik kadınlar hakkında sohbet etmesi.

Yakup ve Hasan'ın sohbet etmesi Yakup'un Hasan'ın söylediği şeylerin, tahminlerinin doğru çıktığını söylemesi

Hasan'ın Dakar'a gitmek istemesi ve Yakup'un Hasan'ın bu isteğini Meryem'e bağlaması.

Yakup'un gazetede Triyandafilos Ahmet'in bir ihbar üzerine yakalandığını okuması ve koşup Hasan'a haber vermesi.

Ö11 = Selim Ö12 = Telsizci N9 = Tavukçuluk Ö13 = Telsizcinin akrabasından kalan miras

N8 = Amerika'ya gitmek

$$A\dot{I} = (\dot{O}11UN8)$$

$$A\dot{I} = [(\dot{O}13 \rightarrow (\dot{O}12rN9) \rightarrow (\dot{O}12UN9)]$$

Ö2 = Yakup'un değer nesnesi N1= Gemideki kaçak mallardan elde edilecek para.

N10 olarak değişiyor= Kaçakçılıktan yakalanmadan İstanbul'dan gitmek ve özgür olmak.

$$A\dot{I} = [(\dot{O}2rN10) \rightarrow (\dot{O}2UN10)]$$

17. Kesit: Sokaktaki Adam

Sokaktaki Adam'ın kendini ben 'halkın hepsiyim' diye adlandırması ve bu 'hepsi' kelimesi eşittir İstanbul demesi.

$$A\dot{I} = (\dot{O}3UN3)$$

18. Kesit: Hasan

Hasan'ın Antonio ile konuştuklarını hayal etmesi insan olmak için ıstırap çekmenin zorunluluğundan bahsetmesi.

Ayhan'ı görmek için Hasan'ın fakülteye gitmesi ve beklediği kantindeki üniversite öğrencilerini gezeve bir kalabalık olarak nitelendirmesi.

Ayhan'ı Orhan isimli arkadaşıyla konuşuyor bulması ve sonra Orhan'ın yanından ayrılp ikisinin baş başa kalması.

Ayhan ve Hasan'ın ayrıldıktan günü hatırlamaları Ayhan'ın Hasan'a nereleri gezdiğini ve oralardaki sevgililerini sorması.

Hasan'ın Rose- Marie'den bahsetmesi.

Ayhan'ın arkadaşlarıyla kantinde oturmaları ve onların Hasan'ı aşığı görmesi.

Ayhan'ın Hasan'ı evine davet etmesi.

Ö14 = Ayhan

N11 = Toplumun onayladığı, başarılı bir yaşam ve aşk

$$A\dot{I} = (\dot{O}14rN11)$$

$$A\dot{I} = [(\dot{O}1rN11) \rightarrow (\dot{O}1rN11)]$$

Engelleyiciler= Ayhan'ın bir sürü kiskançlık, iktidar mücadelesi vs.nin bulunduğu bir ortamda yaşaması, Hasan'ın bunların dışında yaşamak istemesi.

19. Kesit: Ayhan

Ayhan'ın arkadaşıyla telefonda konuşurken Hasan'ı sevdiğini ve Hasan'ın da onu sevdiğini Orhan'ın ona âşık olduğunu söylediğini ve onu sevmediğini söylemesi.

Hasan'ın davete gelmesi.

Orhan'ın Ayhan ve Hasan'ın konuşmalarını bölmesi.

Ayhan ve Hasan'ın bir sonraki gece buluşmak üzere anlaşması.

$$A\dot{I} = (\ddot{O}14rN11)$$

$$A\dot{I} = (\ddot{O}1rN11)$$

20. Kesit: Sokaktaki Adam

Yeryüzündeki bütün iğrençlikleri yapan da, hasta olan da, ölen, çocuğu hasta olan vs. ben olabilirim diyerek yine ötekiyle 'ben'i birleştirmesi.

$$A\dot{I} = (\ddot{O}3UN3)$$

1.A.3. Yaptırım/Tanınma⁶

21. Kesit: Hasan

Hasan ve Ayhan'ın buluşması ve Hasan'ın onunla olamayacağını söylemesi.

Ayhan'ın ağlayarak Hasan'ın yanından ayrılması.

Hasan'ın Meryem'in yanına gitmesi ve ertesi sabah orada Leon'u görmesi ve bu kaçakçılık işini ihbar edenin Leon olduğunu anlaması.

$$A\dot{I} = [(\ddot{O}14rN11) \rightarrow (\ddot{O}14UN11)]$$

$$A\dot{I} = (\ddot{O}1rN11) \rightarrow (\ddot{O}1UN11)]$$

22. Kesit: Yakup

Yakup'un Hasan'la buluşması gemiye dönerken Hasan'ın Sokak serserileri tarafından bıçaklanması.

Bekçiyeye Hasan'ın kaçakçılık yaptığını itiraf etmesi ve Yakup'un her şeyi polise anlatması.

Gönderici = Yakup

Alıcı = Polis

N12 = Yaşam

$$A\dot{I} = [(\ddot{O}1rN12) \rightarrow (\ddot{O}UN12)]$$

Engelleyici = Sokaktaki kavga eden kişiler

Yardımcı = Yakup

II. Derin Yapı

II. A. Söylem Düzeyi

II. A. 1. Oyunculaşma:

Greimas'ın 'göstergebilimsel çözümleme yöntemi'ne göre anlatı düzeyini belirlediğimiz ve eyleyenler modelini çıkardığımız bu incelemede bir de Greimas'ın eyleyenler ve oyuncu ilişkisine göre de bir modelini göstermeye çalışalım; çünkü bir oyuncunun birden fazla eyleyeni bulunmaktadır.

Hasan (Oyuncu) 1. Kaçakçılıkta Yakup'u teşvik eden kişi, gönderici durumunda. 2. Ayhan'ın sevgilisi olarak âşık rolünde ve nesne durumunda. 3. Meryem ile olan ilişkisinde alıcı durumunda.

Meryem (oyuncu) 1. Kaçakçılıkta alıcı durumunda. 2. Hasan ile olan ilişkisinde gönderici durumunda.

Triyandafilos Ahmet (Oyuncu) 1. Kaçakçılıkta gönderici durumunda. 2. Hasan'a yardım eden durumunda.

Leon (Oyuncu) 1. Kaçakçılıkta T. Ahmet'i teşvik etmesiyle gönderici durumunda. 2. Meryem ile olan ilişkisinde nesne durumunda.

Yakup, Hasan, Leon, Triyandafilos, Meryem, Ayhan hepsi Sokaktaki Adam'a eşittir; çünkü hepsinin bir sıkıntısı vardır ve içinde bulunduğu durumdan uzaklaşmak isterler.

⁶ Bu aşama, burada bir sonucu ifade etmek için kullanılmıştır. Daha çok masallara uyan bir bölümdür. Öznenin verilen görevi yerine getirip getirmediğine bakılır.

II. A. 2. Zaman

Bu bölümde zamanı, hikâye zamanı ve anlatı zamanı (Filizok 2011) olmak üzere iki bölümde inceleyeceğiz. Ayrıca burada hikâye zamanına ve anlatı zamanına ek olarak 'sözceleme zamanı, referans zaman ve olay zamanı' (Filizok 2011) üzerinde de duracağız.

II. A. 2. a. Hikâye Zamanı

Hikâyenin zamanı Yakup ve aşçının "— İstanbul'da, dedi, kavun vardır daha, öyle mi Yakub? Vay anasını! Ben ne söylüyorum, tamburum ne çalıyor? -Vardır, dedim, vardır elbet: daha Kasımdayız. (12.s.)" diyalogundan anlaşılacağı üzere Kasım ayında geçmektedir.

Yaşanan olayların on bir gün içinde geçtiği olayların akışından çıkarılabilmektedir.

İki gün kaçak mallar için bekleniyor daha sonra üçüncü gün Triyandafilos Ahmet'le anlaşılıyor o da iki gün sonraya bırakıyor. Beşinci gün Hasan Meryem'den para almaya gidiyor, altıncı gün akşam Ordorado isimli kulübe gidiyorlar, yedinci gün tiyatroya gidiyorlar, sekizinci gün Hasan Ayhan'ı görmeye gidiyor, dokuzuncu gün Hasan Ayhan'ın evine davetli olarak gidiyor, onuncu gün Ayhan'la Hasan buluşuyor, on birinci gün Hasan öldürülüyor.

"İstanbul'a geleli iki gün olmuş, hâlâ ortada bir şey yok. Bâri Ahmet meydana çıksa!.. Ne gezer. (31.s)

Eh bir iki gün dışarda, sonra tabii gemide. Nerde Yakub? Yok! Nerde ama? Cehennem dibinde: Fenerde Tüyyü-bozuğun evinde. Yenecek nane mi? Neyse ki ucuz atlattık.(95.s)

Yakub cigara üstüne cigara yakıyor: -İki güncük Allahım, diyor, İki güncük kocaman Allah! Sonrası kolay. (209. s)

Yarımdan sonra Kanun - Esasiye gel, Teferruatı hallederiz, — Yarımdan sonra? — Evet! (51.s)"

Romanın Dilbilgisel Zamanı

Aşağıdaki tabloda hangi zamanın, bu romanda kaç cümlede geçtiği ve yüzde kaç oranında geçtiği ifadesi yer almaktadır. (Eriş 2010: 20)

Şimdiki Zaman	%26	1.956
Görülen Geçmiş Zaman	%14	1.069
Öğrenilen Geçmiş Zaman	%3	224
Gelecek Zaman	%3	211
İstek Şekli	%0,026	2
Şart Şekli	%0,42	32
Gereklilik Şekli	%0,58	44
Emir Şekli	%3,6	278
Şimdiki Zamanın Hikâyesi	%3,11	234
Şimdiki Zamanın Rivayeti	%0,3	23

Geniş Zamanın Hikâyesi	%0,6	52
Geniş Zamanın Rivayeti	%0,03	3
Geniş zamanın Şartı	-	-
Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi	%1,47	111
Öğrenilen Geçmiş Zamanın Rivayeti	%0,02	2
Gelecek Zamanın Rivayeti	%0,013	1
Gelecek Zamanın Hikâyesi	%0,41	31
Şartın Hikâyesi	%0,02	2
Gereklilik Şeklinin Hikâyesi	%0,07	6
Gereklilik Şeklinin Rivayeti	%0,0001	1
Kuvvetlendirme ve İhtimal (Şimdiki Zaman Birleşik Çekimi)	%0,38	29
Eksiltili Cümleler	%7,62	573
Geniş Zamanda Bildirme	%18	1.368
Öğrenilen Geçmiş Zamanda Bildirme	%0,18	14
Görülen Geçmiş Zamanda Bildirme	%1,6	124
Şart Şekliyle Bildirme	%0,0001	1
Toplam		7.518 cümle

Hikâyenin dilbilgisel olarak geçtiği zamana baktığımızda şimdiki zamanın %26 ve geçmiş zaman ise %19 oranında kullanıldığı görülmektedir. Bu noktada aklımıza şu soru gelebilir: Dilbilgisel zaman doğrudan eserin zamanıyla ilgili midir değil midir?

Bu noktada belki şu şekilde düşünebiliriz:

Sözceleme zamanı dilbilgisel bir zaman değildir ve yazarın yazdığı âna karşılık gelir. Biz bunu şimdi, geçmiş veya gelecek olarak adlandıramayız. Referans zamanda ise yazar yazacağını ister şimdi ister geçmişte yazsın o yazdığı zamanı karşılar, yani bir yazı veya konuşmayı pazar-tesi yaparsanız da şimdiki zamandır, salı günü yaparsanız da şimdiki zamandır. Yazarın şimdiki zamanla yazması bulunduğu andaki zamandır yani Atilla İlhan, pazartesi yazıyorsa o an şimdiki zamandır. Olayın geçtiği zamansa geçmiştir.

II. A. 2.b. Anlatı Zamanı

Hasan yedi bölümde konuştuğu için anlatının zamanı daha uzundur. İkinci olarak altı bölümde Sokaktaki Adam konuşuyor, beş bölümde Yakup konuşuyor; Ayhan, Triyandafilos ve Leon da bir bölümde konuşuyor. Konuştukları bölümlerdeki zaman göstergeleri geçme sıklıkla-nyla aşağıdaki gibidir.

ansızın, [13 cümlede]

bugün, [28 cümlede]

daim, [3 cümlede]

dakika, [19 cümlede],
evvelce, [19 cümlede],
her gün, [4 cümlede]
ilkbahar, [1 cümlede]
ilkin, [2 cümlede]
namütenahi [2 cümlede]
öbürgün, [2 cümlede]
saniye, [15cümlede]
sonbaharda, [142 cümlede]
sonradan, [13 cümlede]
şimdi, [108 cümlede]
yarın, [29 cümlede]

Romadaki Zaman Sapmaları:

Düzen

Geriyeye dönüş tekniği kullanılmıştır. Hasan devamlı Marsilya'yı, Rose-Marie'yi ve Ayhan'la ayrılma gününü, hatırlar. Yakup'un konuştuğu bölümler sadece polis memuruna anlattıklarıdır geçmiş bir güne sığdırılır.

Süre

Mola ve Analiz: Bu kısımda anlatı zamanı daha uzundur; tasvirler ve ruh hallerinin daha çok dile getirilmiştir.

"O senin uydurman, insanlar böyledir, zaten, kendilerine ait oldu mu herşeye bir kuş kondururlar. Sokakta bir herif bir kadımla ya tar fuhuş olur, kibar bir yerde aynı şeye fuhuş değil de aşk derler. Herşey buna göre. Senikisi de..."

Rahat edemedim. Meryem'in dumanlar arasındaki yüzü. (s. 75)

İşte onun için ben Hasan'ım ve bu hiç bir şey ifade etmez. Zaman zaman bana inanmaktan bahsediyorsunuz. Beyhude zahmet! Her inanç bir miktar hayali gerektiriyor; oysa ben artık -sadece daha, az ıstırap çekmek için hayal kuruyorum, inanmak için değil. İrili ufaklı bir sürü inancın gerisinde ezeli ve şahane sersemlikleri bir kere sezdikten sonra neden kendi ser semliğimi tercih etmiyeyim? Zaten hemen her kes de umumi ve şanlı isimler altında bizzat kendi sersemliklerine inanmıyor mu? Hayır, ben bu işte yoğunum. Olsam ahlâksızlık ederdim. Kim bilir belki şimdi, şu anda ahlâksızlık halin deyim. Lâkin şu da bir fikir: bana ahlâksız derken, kendi ahlâkımdan ne dereceye kadar eminsiniz? Allaha rağmen yalana yemin harcamak küçüklüğünü, kanunlara ve vicdana rağmen bilcümle öteki kepezelikleri ben icat etmedim.

Yağmurun tam ortasında tozlu, kül rengi bir ışık limana, bizim geminin ve öteki gemilerin üstüne düştü. Sonra Üsküdar'ı, Kadıköy'ü tamamen gözden kaybettim. Meryem kalktı ve yanıma geldi. Yine aynı pahalı ve berbat koku. Kaşlarını inceltmiş ve boyamış. Beni kulağımın arkasından öptü ve:

— Ne düşünüyorsun? diye sordu, başka işin yok mu senin? Düşün düşün, biliyorsun...

Güldü : — Ama ne! Seslenmedim. Ona baktım ve Rose - Marie-yi gördüm : "On verra vieux, un jour..." Sonra birdenbire İstanbul'a geldiğim gün kafamın içinde arılar gibi vızıldayan türküsü aklıma gel di : "On trouve des gens bizarres..." Neden daima garipler? Neden daima ben? (s. 108)"

Sıklık

Bu anlatı romanda hikâye zamanında olmuş bitmiştir; fakat anlatı zamanı bitmemiştir. Toplamda beş kez bu anlatılar dile getirilmiştir.

"Çiftçi çukurdaydı, çiftçi çukurdaydı, haa - aaydı peri kızı..." Bir de zil çalıyor.(s. 120)

Çocuklar yakın ve âlim gözleri parıldıyor el ele tutuşmuş dönüyorlar: "Haaa - aaydı peri kızı köpek kedisini aaa - aaldı." Onlara bakıyorum. (s. 180)

Çocuklar nerdeymişsin çıkıp geliyorlar. Peri kızı ve çukurdaki çiftçi çıkıp geliyor.

"Güneyde uzak bir liman" diye düşünüyorum : "Rose - Marie'nin hüznü şarkısı: On trouve des gens bizarres." — Evet! diyorum, burada.(s. 176)"

II. A. 3. Mekân

Mekân, açık alanlardır. Hikâye, İstanbul (Balık pazarı, Beyoğlu, Galata Köprüsü, Edirnekapı Dolmabahçe, Gazhane, Beykoz, Paşabahçe)'da geçmektedir, çağrışımı yüksek bir mekândır. İstanbul somutlaştırılmış bir hayat kadınına benzetilmiştir. Marsilya, yine çağrışımı olan (stimulus monde sensible) (Filizok 2011) bir mekândır. Rose Marie ile bütünleşmiş İstanbul gibi o da sıkıntılı bir şehirdir. Bu yüzden Rose Marie kaçmak gitmek ister.

Afrika, Dakar, Wikingland, Telaviv, Filistin gibi ülkelerde çağrışımı olmayan (stimulus non associates) (Filizok 2011) mekân işaretleridir.

II. A. 4. İzleksel Roller

Romandaki temel izlenim 'sıkıntı, mutsuzluk, bulunduğu durumdan kurtulma isteği'dir sıkıntı kelimesi romanda 50 kez geçmiştir.

Romanda bütün kahramanların ortak noktası bir sıkıntı içinde, olumsuz bir ruh halinde olmaları, gitmek istemeleridir.

Bu durumları izotopi (yerdeşlik)'yle (Filizok 2011) anlatmaya çalışırsak İsa Peygamber, Antonio'nun savaş sonrası hali, Marsilyalı şarkıcının durumu, okul bahçesindeki çocukların oyun şarkısı, Ayhan ve arkadaşları, Ayhan'ın onu mekânsız

bir kurt olarak nitelendirmesi, bu izotopiler, bulunulan ortamdan dışlanma, toplumun içinde bulunduğu durum, bireyin kendi içindeki hesaplaşması ve aidiyet duygusunun yokluğuna delalettir.

“Rose-Marie demek Piaf demek, insanlar neden birbirlerine benzemek isterler? (s. 14)

Para bu meselenin anahtarı olamaz. Bunu çoktan anladım. Ölüm de. İnsanları seviyorum yalanını terkedeli hayli oldu. İnsanlar sadece canımı sıkıyor. Fakat ölüm de, netice itibarıyla, bir başka sıkıntı. Oysa Rose - Marie böyle düşünmez. Zira Piaf'ın dindar olduğunu duymuş. Bu sefer bir Macar mülteci peydahlamıştı: karanlık suratlı, sevimsiz bir herif. Ro se - Marie ortada şarkı söylüyor; ve adam, kaymış pembe beyaz ölü gözleriyle, Macaristan-da bir yerleri, Balaton GÖlü'nü yahut Szeged şehrinin katedrallerini seyrediyor. Rose Ma-rie'nin sesi titriyor : "... dans les trains et dans les..." Şarkıdan sonra yanıma geldi ve Macarın tek kelime Fransızca bilmediğini söyledi. Sanki ben çok biliyordum. Oturup üçümüz rom içtik. Rose - Marie yine ağladı. Ve kolonilere gitmekten bahsetti. (s. 15)

İstanbul başka sıkıntı. Ben bu şehri sevmeyi değilim. Ne var ki bir şeyi, bu şey ister bir şehir, ister bir kadın olsun, sevmek yetmez; onunla ilgilenmek onunla kaynaşmak, onu kendine ait bir şeymiş gibi hissetmek gerekir. Tıpkı elinmiş kolunmuş gibi. Oysa İstanbul benim umurumdan hariç. Güzel olduğu gerçek, ama neye yarar? Onda ve bizde bu sıkıntı varken?

Rahıtma biraz sonra çıkacağız. Şehir sıkıntıyla gerinecek. (s. 17)

Kamarot oldum. Kaçakçı oldum. Hep "bir şeyler yapıp kurtulmak" için. Netice ne oldu? Hiç! Yine canım sıkıyor. İstanbul'a gelmeden İstanbul'dan uzak olduğum için sıkıldığımı sanıyorum. (s. 20)"

Romandaki Göstergelerin İncelenmesi

Şimdi de bazı göstergeleri belirleyip onların anlam yönlerini ortaya koymaya çalışalım. Bunu yaparken Pierce ve Bernard Pottier'in gösterge konusundaki görüşlerinden faydalanalım.

Pierce'ye göre gösterge, nesne ve yorumlayan olarak ikiye ayrılır. Nesne de kendi içinde ikon, sembol ve indeks olarak üçe ayrılır. Burada nesne-sembol ilişkisini kullanacağız.

Bernard Pottier işaretin anlam yönüyle uğraşmış bir kişidir. Göstergeye 'semem' diyor hususi semlere 'semantem' ve umumi semlere 'classeme' ve yan anlam semlerine 'virtuem' adını veriyor.

İsa Peygamber'in romanda geçmesi bir 'sembol'dür. Pierce'in sembol tanımına göre İsa Peygamber burada iki farklı kavramı karşılamaktadır; biri Hıristiyanların Peygamberi diğeri ise Hasan öznesinde bulunduğu anlamla 'haksızlığa uğramaktır'. Pottier'e göre, aynı durumu şu tabloyla açıklayalım:

Hususi Sem (semantem)	Umumi sem (Classeme)
İsa peygamber	İnsan
Yan anlam (Virtuem) İnsanın haksızlığa uğraması.	

"Ve seni Babil'den öte götüreceğim." cümlesiyle roman başlamıştır. Babil burada semboldür. Yine bunu da tablolaştırırsak:

Hususi Sem (semantem) Babil	Umumi sem (Classeme) Ülke
Yan anlam (Virtuem) İnsanların yalan, kışkırtıcılık, hile, makam kavgası, daha çok kazanma yarışı gibi iğrençliklerinin (Hasan'a göre) bulunduğu yer. Ayhan'ın bulunduğu yer.	

"On trouve des gens bizarres." Marsilyalı Rose- Marie'nin söylediği şarkı Hasan her sıkıldığında bu şarkıyı duyar. Burada şarkı semboldür.

Hususi Sem (semantem) Piaf'ın bir şarkısı	Umumi sem (Classeme) Şarkı
Yan anlam (Virtuem) Bütün sıkıntılı anları	

Çocukların okul bahçesinde söylediği 'haydi peri kızı' şarkısı bir semboldür. Hasan'ın devamlı aklına gelen aslında şarkı altında ayrılıklarının düşüncesidir.

Hususi Sem (semantem) Haydi peri kızı diye başlaması	Umumi sem (Classeme) Şarkı
Yan anlam (Virtuem) Ayhan'la Hasan'ın ayrılımları	

İstanbul can sıkıntısının ve bir hayat kadının sembolüdür. Hasan, İstanbul demek ben demek der.

Hususi Sem (semantem) İstanbul	Umumi sem (Classeme) Şehir
Yan anlam (Virtuem) Bir hayat kadını, can sıkıntısı	

Romanda Meryem de bir semboldür. Bir bakış açısıyla ahlaksızlığın bir bakış açısıyla da cinselliğin sembolüdür.

Hususi Sem (semantem) Meryem	Umumi sem (Classeme) İnsan
Yan anlam (Virtuem) Ahlaksızlık ve cinsellik	

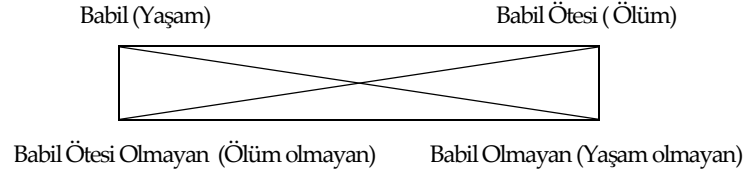
Romanın Bakış Açısı

'Sokaktaki Adam'ın isim cümlelerinin %70'i, fiil cümlelerinin de %58'i teklik ve çokluk 3. şahıs çekimindedir. Sokaktaki Adam'da, olaylar her bölümde farklı bir kahramanın ağzından anlatıldığından %58'i teklik ve çokluk 3. şahısta anlatılırken, geriye kalanların %26'sı teklik 1. şahıs, %6'sı çokluk 1. şahıs, %5'i teklik 2. şahıs, %2'si çokluk 2. şahısta anlatılmıştır.' (Eriş 2010)

Sonuçta Sokaktaki Adam'ın 'çokluk bakış açısı' ile yazıldığı anlaşılmaktadır. (Feyzioğlu 2006: 42)

II. B. Mantıksal/Anlamsal Düzey

Hasan'ın yaşadığı dönüşümlere göre anlamsal düzeydeki durumu şöyledir: Hasan ilk önce Babil'dedir, üniversite öğrencisidir. Sonra Babil olmayana gider okulu bırakır. Sonra kaçakçılık yaparak ötesi olmayana geçer oradan da öte kısmına geçer ve ölür.

SONUÇ

1. Yüzey Yapı

Kesitler yani sahneler, bunların oyuncularını/özneleri ve bunların eyleyenleri yani görevleri ve yaşamlarında meydana gelen değişiklikler/dönüşümler romanın biçimini oluşturmuştur. Toplamda 22 kesitten oluşan bu romanda her kesitin anlatıcısı farklıdır.

1. Kesit: Yakup
2. Kesit: Hasan
3. Kesit: Sokaktaki Adam
4. Kesit: Yakup
5. Kesit: Hasan
6. Kesit: Sokaktaki Adam
7. Kesit: Triyandafilos Ahmet
8. Kesit: Hasan
9. Kesit: Sokaktaki Adam
10. Kesit: Meryem
11. Kesit: Yakup
12. Kesit: Hasan
13. Kesit: Sokaktaki Adam
14. Kesit: Leon
15. Kesit: Hasan
16. Kesit: Yakup
17. Kesit: Sokaktaki Adam
18. Kesit: Hasan
19. Kesit: Ayhan
20. Kesit: Sokaktaki Adam
21. Kesit: Hasan
22. Kesit: Yakup

Buradaki oyunculardan Meryem hariç herkes değer nesnesinden ayrıdır. Sonuç olarak değer nesnesinden uzak olanlar için ortak bir nesne ve özne düşünürsek Aİ= (ÖÜN) şeklinde gösterilebilir.

2. Derin Yapı

Söylem düzeyinde, romanın anlamlandırılmaya başlandığı bu safhada, mekânın, yaşanan olayların çağrışımı üzerinde durduk. İstanbul, Marsilya, okul bahçesindeki çocukların şarkısı, Antonio'nun yaşamı, Sokaktaki Adam'ın yöneticilerden şikâyeti, Hasan'ın İsa peygamber'in hayatıyla özdeşleştirdiği kendi hayatı, Ayhan ve arkadaşları, bunların bu 'göstergelerin ya da semem'lerin birleşmesiyle oluşan izotopi bizi "sıkıntı" temasına ve de:

1. Bulunduğu ortamdan sıkılan ne yapacağını bilmeyen; ama ne istemediğini bilen bir serseriye. (Hasan)

2. Bilinçli bir vatandaşın yöneticilere ve çalışma koşullarına tepkisine. (Sokaktaki Adam)

3. Dışta mükemmel görünüp içte öyle olmayan sözde aydınlara. (Orhan, Ayhan ve onun arkadaşları)

4. Toplum tarafından dışlanmış kişilerin haklı sebeplerinin olup olmadığına ya da insanın yaşanan olaylara göre masum olup olamayacağına (Meryem, Hasan) götürür.

Romanın mantığı da metindeki bir gösterge 'Babil' göstergesine bağlanarak, insanların 'Babil'de olmak (İnsanların dürüst doğru olmadıkları; ama öyleymiş gibi davrandıkları, insanların kendileri gibi olmadıkları yer) veya 'Babil'de olmamak arasında bir seçim yapması beklenmiştir.

KAYNAKÇA

İncelenen Eser

İLHAN, Attilâ (1953), *Sokaktaki Adam*, Ankara: Bilgi Yayınevi.

Diğer Kaynaklar

ÇELİK, Yakup (2007), *Şubat Yolcusu (Attilâ İlhan'ın Şiiri)*, Ankara: Akçağ Yayınları.

DERVİŞCEMALOĞLU, Bahar (2005), *Temel Göstergebilim (Semiyotik) Kavramları Üzerine Bir İnceleme*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

http://ege.academia.edu/BaharDerviscemaloglu/Books/424690/Temel_Gostergebilim_Semiyotik_Kavramlari_Uzerine_Bir_Inceleme_A_Study_On_The_Basic_Concepts_Of_Semiotics_-_Master_Thesis. (14.11.2011)

ERİŞ, Bahar (2010), *Attilâ İlhan'ın Dili Üzerine Bir İnceleme: Sokaktaki Adam ve Gazi Paşa*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

- FEYZİOĞLU, Nesrin (2006), *Attıla İlhan'ın İki Romanı Üzerine Bir İnceleme (Kurtuluş Savaşında Halk ve Halk Kültürü)*, Erzurum: Suna Yayınları.
- FİLİZOK, Rıza, "Her Cümlede Üç Zaman Vardır", pdf<http://www.ege-edebiyat.org/wp/wp-content/uploads/> (18.11.2011)
- FİLİZOK, Rıza, "Öyküleme Zamanı (Tahkiyevi Zaman)", <http://www.ege-edebiyat.org/wp/?p=1211> (18.11.2011)
- FİLİZOK, Rıza, "Türk-İslâm Medeniyetinde Delâlet Teorisi", <http://www.ege-edebiyat.org/wp/?p=1837> (18.11.2011)
- FİLİZOK, Rıza, "Bernard Pottier'e Göre Dilbilimsel İşaret: Sem, Semem, Klasem", <http://www.ege-edebiyat.org/wp/wp-content/uploads/Pottiere-G%C3%B6re-Sem-Semem-Klasem.pdf>, (13.11.2011)
- İŞERİ, Kamil (2008), "Ömer Seyfettin'in Yüz Akı Öyküsünün Göstergibilimsel Çözümlemesi", *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 3, s. 117-139.
- ÖZGÜR, Ahmet, *Göstergebilim*, http://www.ahmetozgur.com/akademik/gostergebilim_2006.pdf (14.11.2011)
- UÇAN, Hilmi (2003), *Edebiyat Bilimi ve Eleştiri*, İstanbul: Hece Yayınları.